

Sygn. akt I ACa 13/19

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 września 2019 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Paweł Rygiel (spr.)
Sędziowie:	SSA Hanna Nowicka de Poraj SSO del. Izabella Dyka
Protokolant:	protokolant Iwona Mrazek

po rozpoznaniu w dniu 18 września 2019 r. w Krakowie na rozprawie

sprawy z powództwa N. S.

przeciwko Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez Prokuraturę Regionalną w S. oraz Prezesa Sądu Okręgowego w Częstochowie

o zwolnienie spod egzekucji

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie z dnia 9 października 2018 r. sygn. akt I C 130/18

oraz zażalenia radcy prawnego M. D. od postanowienia zawartego w punkcie 3 opisanego wyżej wyroku

1. **odrzuca zażalenie;**

2. **oddala apelację;**

3. **zasądza od powoda N. S. na rzecz Skarbu Państwa Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej kwotę 8.100 zł (osiem tysięcy sto złotych) tytułem kosztów postępowania apelacyjnego;**

4. **przyznaje od Skarbu Państwa Sądu Okręgowego w Krakowie na rzecz radcy prawnego M. D. kwotę 6.642 zł (sześć tysięcy sześćset czterdzieści dwa złote), w tym 1.242 zł podatku od towaru i usług, tytułem kosztów pomocy udzielonej powodowi z urzędu w postępowaniu apelacyjnym.**

SSA Hanna Nowicka de Poraj SSA Paweł Rygiel SSO Izabella Dyka

sygn. akt I Ca 13/19

UZASADNIENIE

wyroku z dnia 18 września 2019 r.

Powód, małoletni N. S., wniósł o zwolnienie spod egzekucji nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...) zabezpieczonej postanowieniem Prokuratora Prokuratury Regionalnej w S. w sprawie (...)zaczynając, że nieruchomość ta nie stanowi własności A. S., przeciwko któremu toczy się postępowanie karne, ani nie została nabyta ze środków uzyskanych przez podejrzanego z przestępstwa.

W wyroku zawarte zostało także postanowienie przyznające pełnomocnikowi powoda od Skarbu Państwa wynagrodzenie za pomoc prawną udzieloną powodowi z urzędu.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy powództwo oddalił i zasądził od powoda na rzecz strony pozwanej koszty procesu.

Sąd I instancji ograniczył ustalenia faktyczne do odnotowania niespornej okoliczności, że postanowieniem z dnia 19 września 2016 r. Prokurator Prokuratury Regionalnej w S., w toku postępowania przygotowawczego prowadzonego pod sygnaturą (...) zabezpieczył na mieniu podejrzanego A. S. wykonanie grożącego mu przypadku środków pieniężnych w kwocie 31.893.412,21 zł poprzez ustanowienie hipoteki przymusowej na nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...), której właścicielem jest powód oraz poprzez ustanowienie zakazu zbywania i obciążania nieruchomości budynkowej usytuowanej na ww. nieruchomości. Na postanowienie to zażalenie złożyli podejrzany i powód. Na skutek rozpoznania zażalenia podejrzanego Sąd Okręgowy w S. postanowieniem z dnia 17 stycznia 2017 r., zaskarżone postanowienie utrzymał w mocy. Z kolei zażalenie N. S. zostało pozostawione bez rozpoznania, z argumentacją, że choć powód był uprawniony do jego złożenia, to wcześniej zapadło już postanowienie utrzymujące zaskarżone postanowienie w mocy na skutek rozpoznania zażalenia podejrzanego. (postanowieniem Sądu Okręgowego wS. z dnia 28 kwietnia 2017r .)

W tym stanie rzeczy Sąd Okręgowy uznał zgłoszone roszczenie za bezzasadne. Odwołując się do treści przepisów: art. 45 § 1, 2 i 3 k.k., art. 292 § 1 i 2 k.k., art. 291 § 1, 2, 3 i 5 k.p.k. oraz art. 841 k.p.c., Sąd wskazał, że orzekanie o zabezpieczeniu stosowanym w toku postępowania karnego odbywa się w postępowaniu karnym, a nie cywilnym. Tym samym – co do zasady – powodowi przysługiwało zażalenie na postanowienie prokuratora, z którego to uprawnienia powód skorzystał. Sąd podkreślił więc, że postanowienie prokuratora o zabezpieczeniu jest już prawomocne. Możliwe jest jego uchylenie lub zmiana, ale tylko w postępowaniu karnym.

Następnie Sąd odnotował treść art. 293 § 7 k.p.k., przewidującego szczególny tryb zmierzający do obalenia zabezpieczenia zastosowanego na mieniu osoby trzeciej, a to w drodze powództwa przeciwko Skarbowi Państwa o ustalenie, że mienie lub jego część nie podlega przypadkowi. Z takiej ochrony powód nie skorzystał, wytaczając powództwo przeciwegzekucyjne z art. 841 k.p.c. W ocenie Sądu takie powództwo nie jest dopuszczalne. Po pierwsze, powództwo przeciwegzekucyjne jest powództwem o ukształtowanie prawa, natomiast powództwo z art. 293 § 7 k.p.k. jest powództwem o ustalenie. Po drugie, powództwo przewidziane art. 297 § 7 k.p.k. zmierza jedynie do ustalenia, że mienie lub jego część nie podlega przypadkowi. Wówczas, do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia sprawy, postępowanie egzekucyjne ulega zawieszeniu. Wyrok uwzględniający takie powództwo nie uchyla zatem zabezpieczenia, a dopiero stanowi podstawę do wydania w postępowaniu karnym orzeczenia przez prokuratora lub sąd o uchyleniu zastosowanego zabezpieczenia. Tryb przewidziany w cytowanym przepisie nie prowadzi zatem do bezpośredniego ingerowania sądu cywilnego w postępowanie karne i zakłada odrębność obu postępowań. Tymczasem powód zmierza do uzyskania wyroku kształtującego jego prawa i obowiązki, dążąc do uzyskania bezpośredniego wpływu na postępowanie karne.

O kosztach procesu Sąd orzekł na podstawie art. 98 § 1 k.p.c. i art. 32 ust. 3 ustawy z dnia 15 grudnia 2016r. o Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. poz. 2261).

Od powyższego wyroku, zaskarżając go w całości, apelację wniósł powód. Skarżący zarzucił naruszenie prawa materialnego tj. art. 21 ust.1 w zw. z art. 64 § 2 w zw. z art. 45 Konstytucji RP w zw. z art. 1 Protokołu Dodatkowego

do Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4 listopada 1950 r., przez ich niezastosowanie na skutek uznania, że powód nie może korzystać z ochrony jaką daje art. 841 k.p.c. w sytuacji, gdy jego prawo własności zostało naruszone, a został on pozbawiony jakiegokolwiek środka ochrony umożliwiającego mu skuteczną obronę przed naruszeniami, bowiem w zaistniałej sytuacji nie posiadał on możliwości skutecznego zażalenia postanowienia w przedmiocie zabezpieczenia, a co za tym idzie – jego twierdzenia, zarzuty i dowody nie były nigdy przedmiotem rozpoznania sądu.

Nadto zarzucił naruszenie przepisów postępowania, a to:

- art. 841 k.p.c. w zw. z art. 292 k.p.k. przez ich błędne zastosowanie poprzez odmówienie powodowi legitymacji czynnej do wytoczenia powództwa o zwolnienie jego mienia spod egzekucji, mimo że roszczenie powoda wynika wprost z przepisu;

- art. 293 § 7 k.p.k. w zw. z art. 44 § 1 k.k. w zw. z art. 45 § 3 k.k. przez ich błędne zastosowanie i wywiedzenie, że możliwe jest skierowanie powództwa w nich uregulowanego przed wydaniem orzeczenia skazującego orzekającego przepadek, jak też, że dla wytoczenia powództwa z art. 841 k.p.c. konieczne jest uprzednie wytoczenie powództwa wynikającego z art. 293 § 7 k.p.k. w sytuacji, gdy uzyskanie orzeczenia regulowanego przez ten ostatni przepis powoduje wyłączenie spod przypadku rzeczy objętych roszczeniem, a co za tym idzie – kierowanie dalej idącego roszczenia o zwolnienie ich spod egzekucji byłoby bezprzedmiotowe;

- art. 108 § 1 i 2 k.p.c. w zw. z § 16 ust.1 pkt 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu poprzez ich niewłaściwe zastosowanie i nie przyznanie pełnomocnikowi z urzędu kosztów pomocy prawnej udzielonej powodowi w toku postępowania zażaleniowego prowadzonego pod sygn.. (...)

- art. 102 k.p.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i obciążenie powoda obowiązkiem zwrotu kosztów procesu w pełnym zakresie, pomimo że powód znajduje się w szczególnej sytuacji osobistej, albowiem jest dzieckiem, o zaawansowanej niepełnosprawności, znajdującej się w wysoce trudnej sytuacji osobistej i majątkowej.

W konsekwencji podniesionych zarzutów apelujący powód wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i uwzględnienie powództwa w całości oraz o zasądzenie kosztów sądowych, a na wypadek nie uwzględnienia apelacji – o nie obciążanie powoda kosztami postępowania.

Nadto skarżący, na podstawie art. 390 k.p.c., wniósł o przedstawienie Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego budzącego poważne wątpliwości, a to:

- czy osobie trzeciej, o której mowa w art. 45 § 3 k.k., której mienie zostało zabezpieczone w trybie art. 291 § 2 k.p.k., przysługuje ochrona prawna regulowana art. 841 k.p.c., a jeśli tak, to czy do realizacji tejże ochrony niezbędne jest uzyskanie orzeczenia wydanego na podstawie art. 293 § 7 k.p.k.?

- jaką ochroną prawną objęta jest osoba trzecia w sytuacji, gdy na podstawie procedury karnej nie mogła skutecznie wnieść środka odwoławczego (bowiem zażalenie na postanowienie zostało wcześniej wniesione przez inną osobę i rozpoznane) i nie zostały rozpoznane jej twierdzenia, zarzuty i dowody, który pozostawiony został bez rozpoznania, w sytuacji gdy jej mienie jest przedmiotem zabezpieczenia?

Strona pozwana wniosła o oddalenie apelacji i zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje.

Na wstępie zaznaczyć należy, że w treści apelacji powoda zawarty został zarzut kwestionujący wysokość przyznanego pełnomocnikowi powoda ustanowionemu z urzędu wynagrodzenia, a to na skutek nie uwzględnienia w tym wynagrodzeniu kosztów pomocy prawnej udzielonej powodowi także w postępowaniu zażaleniowym, które miało miejsce w toku niniejszego postępowania.

W orzecznictwie sądowym nie budzi wątpliwości pogląd, że stronie postępowania nie przysługuje środek zaskarżenia od postanowienia w przedmiocie rozstrzygnięcia o kosztach pomocy prawnej udzielonej tej stronie z urzędu, w przypadku przyznania tych kosztów od Skarbu Państwa (tak: uchwała Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2009 r., III CZP 36/09, OSNC z 2010 r., z.2, poz.24). Strona nie ma bowiem interesu prawnego w kwestionowaniu tego rozstrzygnięcia. Na postanowienie w przedmiocie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przysługuje natomiast zażalenie pełnomocnikowi ustanowionemu przez sąd (tak: uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 2011 r., III CZP 14/11, OSNC z 2012 z.1, poz. 2; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2012 r., III CZP 2/12, OSNC z 2012 z.10, poz. 115). W związku z tym zawarty w apelacji środek prawny przeciwko rozstrzygnięciu w przedmiocie kosztów przyznanych od Skarbu Państwa za pomoc prawną udzieloną powodowi z urzędu Sąd Apelacyjny potraktował jako zażalenie pełnomocnika. Tyle tylko, że zażalenie to jest spóźnione. Stosownie do treści art. 394 § 2 k.p.c., termin do wniesienia przedmiotowego zażalenia był tygodniowy i winien być liczony od dnia doręczenia pełnomocnikowi powoda wyroku wraz z uzasadnieniem, albowiem to w tym wyroku zostało zawarte postanowienie o przyznaniu od Skarbu Państwa wynagrodzeniu. Skoro zatem odpis wyroku z uzasadnieniem został doręczony radcy prawnej M. D. w dniu 22 października 2018 r., a w związku z tym termin do wniesienia zażalenia upływał z dniem 29 października 2018 r., zaś samo zażalenie zawarte w apelacji zostało wniesione w dniu 5 listopada 2018 r. – to zażalenie, jako spóźnione, podlega odrzuceniu.

Z tych względów, na podstawie art. 370 k.p.c. w zw. z art. 397 § 2 k.p.c., Sąd orzekł jak w pkt 1 sentencji.

Apelacja powoda nie może odnieść zamierzonego skutku, jakkolwiek Sąd Apelacyjny nie podziela w pełni wyводу Sądu I instancji.

Kluczowe znaczenie w sprawie ma to, czy powód, którego mienie zostało zajęte w toku postępowania karnego na podstawie art. 292 k.p.k. i art. 293 § 1 i 2 k.p.k., a to z uwagi na możliwe orzeczenie przepadku tego mienia w oparciu o art. 45 § 1 i 3 k.k., dla zakwestionowania tego zabezpieczenia, może skorzystać z ochrony przewidzianej art. 841 k.p.c. Trafnie przyjął Sąd Okręgowy, że w niniejszej sprawie przedmiotowe roszczenie powodowi nie przysługuje. Tyle tylko, że z innych przyczyn niż powołane przez ten sąd.

Zważyć należy, że do ograniczenia praw majątkowych powoda na spornej nieruchomości doszło w trybie zabezpieczenia wydanego w toku postępowania karnego, do którego – z mocy art. 292 § 1 k.p.k. – stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu postępowania cywilnego. Art. 841 k.p.c. statuuje roszczenie osoby trzeciej o zwolnienie zajętego przedmiotu od egzekucji, jeżeli skierowanie do niego egzekucji narusza jej prawa. Co do zasady zatem przedmiotowe powództwo służy ochronie osobie trzeciej, o ile jej prawa w toku prowadzonego już postępowania egzekucyjnego zostały naruszone. Powództwo to może także służyć zwolnieniu od zajęcia przedmiotu zajętego w trybie zabezpieczenia. Dla skorzystania z roszczenia przewidzianego art. 841 k.p.c. na etapie zabezpieczenia niezbędne jest jednak to, by doszło do zajęcia egzekucyjnego przedmiotu, a więc, by postanowienie zabezpieczające podlegało wykonaniu w drodze egzekucji. Zgodnie bowiem z art. 743 § 1 k.p.c., przepisy o postępowaniu egzekucyjnym znajdują odpowiednie zastosowanie do wykonania postanowienia zabezpieczającego tylko o tyle, o ile postanowienie to podlega wykonaniu w drodze egzekucji. Tak nie jest w przypadku zabezpieczenia polegającego na ustanowieniu na nieruchomości hipoteki oraz zabezpieczeniu polegającym na orzeczeniu zakazu zbywania i obciążania nieruchomości.

Skoro zatem, na skutek spornego zabezpieczenia nie doszło do zajęcia egzekucyjnego nieruchomości, a przyjęte sposoby zabezpieczenia nie podlegają wykonaniu w drodze egzekucji, to bezprzedmiotowe jest żądanie zwolnienia zajętego przedmiotu od egzekucji. Tym samym roszczenie oparte na przesłankach określonych art. 841 k.p.c. powodowi nie przysługuje.

Taka argumentacja jest spójna z wykładnią art. 293 § 7 k.p.k., statuującym roszczenie osoby trzeciej o ustalenie, że będące przedmiotem zabezpieczenia mienie lub jego część nie podlega przepadkowi. Art. 292 § 2 k.p.k. ogranicza bowiem dopuszczalne sposoby zabezpieczenia grożącego przepadku przewidując, że w zakresie dotyczącym nieruchomości zabezpieczenie może polegać na ustanowieniu zakazu zbywania i obciążania nieruchomości. Ten sposób zabezpieczenia nie podlega wykonaniu w drodze egzekucji. O ile zatem rozważamy przyczyny, dla których

ustawodawca w art. 293 § 7 k.p.k. ukształtował roszczenie o ustalenie, to przyczyną tego była konieczność przewidzenia środka ochrony prawnej dla osoby trzeciej, o której mowa w art. 45 § 3 k.k., a której nieruchomości uległa zabezpieczeniu na poczet ewentualnego, grożącego przypadku. Bez ukształtowania tego roszczenia, na etapie przed orzeczeniem przypadku i jego wykonaniem tj. przed zajęciem egzekucyjnym nieruchomości, osoba trzecia pozbawiona byłaby ochrony prawnej na drodze postępowania cywilnego.

Chybione są przy tym twierdzenia apelującego, że przed orzeczeniem o przypadku rzeczy powód nie ma możliwości skorzystania a roszczenia określonego art. 293 § 7 k.p.k. W istocie nie sposób zrozumieć przyczyn, dla których powód tak rozumie przedmiotowy przepis, że roszczenie o ustalenie, że mienie lub jego część nie podlega przypadkowi, powstaje dopiero z chwilą orzeczenia przypadku, a nie z chwilą zabezpieczenia grożącego przypadku. Zważyć należy, że już sama systematyka przepisów kodeksu postępowania karnego wskazuje na możliwość skorzystania z przedmiotowego roszczenia bezpośrednio po wydaniu postanowienia zabezpieczającego, skoro roszczenie to zostało przewidziane w jednostce redakcyjnej przepisu odnoszącego się do trybu wydania postanowienia o zabezpieczeniu majątkowym.

W tym stanie rzeczy chybione są zarzuty apelującego sugerujące, że nie przysługują mu środki ochrony prawnej zmierzające do kontroli legalności ograniczenia jego prawa majątkowych na skutek podejmowanych w toku postępowania karnego czynności związanych z zabezpieczeniem grożącego przypadku. Powód może bowiem skorzystać z roszczenia przewidzianego art. 293 § 7 k.p.c.

Skutkiem powyższego, bezzasadne są także zarzuty powoda o rzekomym naruszeniu przez Sąd Okręgowy przepisów art. 841 k.p.c. w zw. z art. 292 k.p.k. oraz art. 293 § 7 k.p.k. w zw. z art. 44 § 1 k.k. w zw. z art. 45 § 3 k.k. Z tych przyczyn zbędne jest także przedstawienie Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego określonego w apelacji.

W tym miejscu, na marginesie, zauważyć należy, że odmiennym zagadnieniem jest relacja pomiędzy przepisami art. 293 § 7 k.p.k. a art. 841 k.p.c. tj., czy ukształtowanie w w/w przepisie kodeksu postępowania karnego roszczenia powoduje wyłącznie możliwości skorzystania z powództwa ekscydencyjnego w tych sytuacjach, gdy orzeczony sposób zabezpieczenia wykonywany jest w trybie egzekucyjnym. W ocenie Sądu Apelacyjnego bezzasadne jest przyjęcie, iż możliwość skorzystania z powództwa o ustalenie wyłącza możliwość wytoczenia dalej idącego roszczenia o zwolnienie zajętego przedmiotu spod egzekucji. Wyłączenie takie nie wynika wprost z art. 293 § 7 k.p.k., a nadto ograniczenie takie (wyłącznie) nie znajduje racjonalnego uzasadnienia, skoro oba roszczenia służą temu samemu celowi, jak też w przypadku obu roszczeń zbliżony jest zakres badania ich przesłanek.

Nie może odnieść skutku zarzut naruszenia art. 102 k.p.c. Sam fakt trudnej sytuacji życiowej powoda nie uzasadnia odstąpienia od obciążenia go kosztami procesu. Zasada wyrażona w w/w przepisie ma charakter szczególny i stanowi wyjątek od reguły przewidującej, że to strona przegrywająca proces ponosi odpowiedzialność wobec przeciwnika procesowego za koszty postępowania. Urzeczywistnia zasadę słuszności, a za jej zastosowaniem winny przemawiać wyjątkowe okoliczności danej sprawy, wykraczające poza sytuację majątkową i osobistą samej strony. Takie okoliczności w sprawie nie zachodzą, skoro podstawową przyczyną przegrania przez powoda procesu było dokonanie przez niego wadliwego wyboru roszczenia zgłoszonego w sprawie.

Biorąc powyższe pod uwagę Sąd Apelacyjny, na podstawie art. 385 k.p.c., orzekł jak w sentencji. O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono zgodnie z zasadą odpowiedzialności za jego wynik (art. 98 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.). Na zasądzone koszty składa się kwota opłaty od zastępstwa procesowego w sprawie, ustalona zgodnie z § 2 pkt 7 w zw. z § 10 ust.1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. o opłatach za czynności adwokackie (Dz.U. nr 1800 ze zm) w zw. z art. 32 ust. 3 ustawy z dnia 15 grudnia 2016 r. o Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. poz. 2261).

SSA Hanna Nowicka de Poraj SSA Paweł Rygiel SSO Izabella Dyka